

Návod k čítance první

dle

analyticko-synthetické methody

sepsal

Václav Novotný.

z
čte
pozu
jsme
některi
deme
vání ta

M.
Tomáš V.
čování ve
„Methoda
právem zasloužená
hozena byla,“
patří.“

I methoda
čtení s celý

Cena 32 kr. r. č.

V Budějovicích 1875.

tví L. E. Hanse na.

180 | F | U 4489

Předmluva.

Čtení, psaní a počítání jsou zajisté vedlé náboženství nejdůležitější předměty školy obecné. Kdo umí čísti, psát i počítati, snadněji si osvojí známosti ze země- a dějepisu, z přírodopisu i měřictví nežli by mu lze bylo z před nětů těchto naučiti se čtení, psaní a počítání. Člověk, kterýž za doby naší čísti a psáti neumí, velmi těžko se v tomto světě objede. Důležitost čtení a psaní není třeba tedy dokazovati; také se ve spisu tomto nebude o důvodech k tomu mluviti; zde nám vytknouti třeba, kterou cestou nám jítí jest, abychom žákům způsobem lehkým a v čase co možná nejkratším čtení i psaní vštipili, tak aby je v paměti podrželi a poznenáhla pro život upotřebiti dovedli. My všickni jsme se — chvála Bohu — čísti i psáti naučili, ačkoli někteří z nás slabikovali, jiní hláskovali; pročež nebudeme se diviti, že oba dva tyto způsoby, jak slabikování tak i hláskování, svých zastavatelů naleznou.

Méthodu slabikovací odsuzuje osvědčený paedagog Tomáš Vorbes, an ve spise „Méthody vyučování ve čtení“ na str. 5 takto praví:

„Methoda tato má do sebe tak mnoho vad, že vším právem zasluhuje, aby již konečně do starého haraburdihozena byla,“ k čemuž dodáváme: „tedy s ní tam, kam patří.“

I methoda hláskovací a methoda psacího čtení s celým vývinem historickým jsou ve spise nadřečeném uvedeny, a jelikož se nadíti lze, že stručné, avšak zdařilé dílo toto v rukou učitelstva, — zvláště

mladého — se nalezá, nebudeme se dále o methodách těchto rozepisovati. Tamtéž na str. 54 jest pojednán celý vývin methody analyticko-synthetické od Jacotota až do V o g l a a Kehr-Schlambachovy čítanky.

Analyticko-synthetická metoda vyučování ve čtení a psaní jest povaze dětské velmi přiměřena; nebo jako dítky při hrách svých rády staví a boří, tak i tu se postaví normální slovo s obrazem co celek, dítky nazírají celek na slově i na obrazu, rozkládají pak slovo v částě a z částí skládají opět celky nové. Metoda tato také kráčí onou cestou, jak se lidstvo psát a čísti učilo. Zajisté se nejprve slova rozkládala ve hlasy, hlasy pak znamenaly se písmeny, psaly se, pak se teprv četly.

K vyučování čtení dle metody analyticko-synthetické jest nezbytně zapotřebí čítanky k tomu sestavené, kterouž na základě našich prvních čítanek spisovatel sestavil a veřejnosti odevzdal. V čem podstata analytické a synthetické metody záleží, netřeba tuto uváděti, o tom lze nabýti důkladného poučení ve výtečném díle ředitele c. k. českého ústavu učitelského Jana Lepaře „O metodách a logické jejich příbuznosti,“ kteréž k pilnému čtení odporučujeme.

První díl čítanky jest psaný a sice písmem Greinerovým, to z té příčiny, poněváč se „písněk“ jeho ve školách mnoho již užívá, písmo toto vyhovuje požadavkům zákona a má nad to i tu výhodu, že většina velkých písmen jest zvětšený tvar písmen malých, což jest úsporou práce i času a přispívá značně k tomu, že nemusí se stavěti žákům k nazírání obrazy nezprávné, totiž psaní jmén vlastních jakož i na počátku věty malou písmenou. Veškerá písmena, co jich naše řeč zapotřebí má, vyložena jsou tu v 25 normálních slovech. Každému slovu připojen jest zároveň obraz, tak že dítko vidi osobu, nebo věc vyobrazenou a podlé ní

nazírá její jméno napsané. Že v čítance naší přichází vyobrazení a jména osob biblických, dítkám obyčejně z domova již známých nebude tuším věci samé na újmu, ani osoby více zajímavosti pro žáky mají, nežli mrtvé věci, zvláště připoji-li se tu zajímavá povídka, což tato není věci nesnadnou, an máme tolík povídek z biblické dějepravy, které každému učiteli známé jsou.

Při methodě psacího čtení byla vada ta, že se učili žáci psát písmena tiskací, jimžto pak musely se opět odučovati a navykati písmena psaná, jelikož se byly dříve pracně něčemu učily, čeho jim v životě upotřebiti nelze. Začínáme-li tedy písmenami psacími, jak v čítance naší jest, odpadá tato nesnáz. Má-li se ale začinat jakymsi celkem, totiž slovem, a od tohoto celku sestupovati analyticky k jeho částim, nemůže se začinat hned již ve psaní slov, jakmilé dítky do školy přijdou, nýbrž musí předcházetí předprava, kterou se má cvičiti oko i ruka, aby žák byl v stavu vyvésti tahy, z nichž se písmena skládají. Aby však učení toto jednostranným nebylo, cvičí se žák zároveň rozkládati slova v hlásky a opačně i ze hlásek slova — ústné. Má-li se však předejít bezúčelnému lapání slov, aniž by žáci věděli, co mluví, musí býti žákům před oči stavěny předměty, kteréž se pak nazírají a jména jejich v hlásky rozkládají.

Těchto tří věcí tedy jest zapotřebí ku předpravě k vyučování psaní a čtení methodou analytico-syntheticou:

1. Cvičení oka a ruky v základních tazích, z nichž se písmena skládají.
2. Rozkládání slov na hlásky a skládání hlásek v slova.
3. Rozmlouvání o předmětech nazíraných.

Tyto tři částě jsou tak důležity, že pak-li se jedně z nich menší pozornost věnuje, nemůže učení tvořiti žadoucího celku.

Má však také vyučování analytico-synthetickou methodou své obtíže, a nemůžeme se domýšleti, že bychom prováděním methody této veškerou pädagogickou moudrost dovršili. Hlavně vadí mnohým učitelům i rodičům, že dítky nemohou hned první dni vykázati se doma výsledky, jak u methody hláskovací jest, aby nedočkavým rodičům povídely, kolik písmen již znají. Avšak výsledky, jakýchž se methodou touto docílí v čase brzkém, uspokojí rodiče docela a měsíc namahavější práce, jakouž učitel předpravám věnuje, jest brzy odbyt, a další vyučování jest pak snadné.

Mnohým učitelům nedostává se látky, čím by první dni po příchodu nových žáků svěřence své zaměstnávali. Avšak rovně tak se děje mladé matce s novorozeňátkem jejím: v prvních týdnech neví, coby měla k dítěti svému mluviti; brzy však dá jí láska mateřská tolik myšlenek, tolik slov, že má s dítkem svým tak mnoho co mluviti, že se s ním baví celé hodiny, a nevyslovná radost ji pojme, když se dítko na ni poprvé zasměje.

To budíž mladému — ano i staršímu — učiteli vzorem: lásku musí mítí k svěřencům svým, a ta pak dá mu dosti slov, aby nebyl ani jemu, ani jeho svěřencům ve škole dlouhý čas. Dovede-li pak laskavě, vlidně a moudře se svými svěřenci mluviti, pak nalezl jistě cestu, jak by jim všeliká umění vštěpovati měl; neboť náš veleduch Komenský praví: „Nepotřebí ničeho do člověka, co uměti má, vnášeti, — anby to snad místa v něm nenašlo, — než toliko, co v sobě zavinutého má, to jemu pomaličku rozvíjeti, a po částkách, co která věc jest, ukazovati; uhlédá hned všecko, hned všemu rozumí.“ Má-li pak učitel kromě lásky ke svým žákům i lásku k svému povolání, snaží se zajisté, aby se stále zdokonaloval, a jak by snadnější a kratší cestou žáky své k cíli vedl.

Má však methoda analiticko-synthetická mnohé výhody. Ve školách jednotřídných, jakkolv se jí obtížei naskytají, podává první část čítanky dosti látky k tichému zaměstnání, když učitel vyšší oddělení žáků vyučuje. Články psané mohou žáci snadno ve škole i doma oписovati a snáze dovedou napodobiti písmena v téže velikosti, jaká v čítance stojí, nežli dle předpisu na tabuli.

Učiteli samému bude zajisté snáze psáti na tubuli písmem psacím, nežli se mu dařívá písmem tiskovým, čímž se stane, že při každém obrázku z písmen již navícených nová slova i věty se žáky tvořiti a na tabuli psáti bude.

V některých čítankách dle methody analyticko-syntheticke stává vedle normálního slova psaného zároveň totéž slovo písmem tiskovým, což v čítance naší z té příčiny jest vynecháno, an Komenský radí „*nemnoho pojednou na oči dávat, než povolně jedno po druhém, to jest, nezasypati myslí množstvím učení pojednou, než jedno po druhém přednášeti.*“

Komu by se však přec potřebným býti zdálo, by písmu tiskovému zároveň s psaným cvičil, tuť pomoc snadná: všude ve školách jsou po ruce tištěná písmena k skládání slov, těch se může upotřebiti a slovo na tabuli napsané dá se zároveň tiskovými písmenami složiti a nazírati. Avšak přechod z písma psaného na písmena tisková, jde tu velmi snadno, an psaná písmena latinská tištěným velmi jsou podobná a táž slova vzorná, č. normální jež dítky dle obrázků dobře již znají, zřetelným písmem v dílu druhém přicházejí.

Přechod ze psané části na tištěnou staniž se již tehdá, když byl učitel prvních 16 stran písma psaného bedlivě propracoval, odtud pak pokračuje střídavě písmo tištěné s psaným. Také zapotřebí není, aby se pročetly veškeré články dílu druhého; dostáčí, pakli jsme probrali

ty, jimž za základ slouží slova vzorná, č. normální tedy až 25. „Labuť.“ Odtud se přejde na díl třetí ke článku „Člověk“ a básničky v dílu druhém obsaženy vykládají a čtou se příležitostně, pak se jim učí žáci z paměti. Že jsou zde upotřebeny mnohé články z dosavadní „čítanky pro první třídu,“ jest zajisté jen proto, že pocházejí z péra výtečných spisovatelů, a budou se bohdá i po nás v čítankách opakovat.

Čeho se zde onde nedostává, rozumný učitel doplní a znalcové upřímně dílo naše posuzující neopomenou na to upozorniti, čeho by ještě zde onde třeba bylo, což se zajisté s vděčností přijme. Učebné látky pro první rok čítanka tato zajisté dosti obsahuje, zároveň ponechává se učiteli při každém článku dosti volnosti, aby kladením dobrých otázek žákům jasný pojem vštípiti mohl.

Co se obrázků týče, jsou mnozí pedagogové toho náhledu aby i žáci obrázky normálním slovům přidané kreslili; jiní však jsou proti tomu, dovozujíce, že něco rádného žáci této třídy nakresliti nemohou, a špatnému kreslení nebudeme vyučovati, an si žáci kromě vkusu i také ruku kazí. K tomuto poslednějšímu náhledu přilíželo se při sestavení čítanky této, s čímž zajisté každý souhlasí: když ne obrazy rádné, raděj žádné.

I.

„Nic nového pod sluncem,“ praví Šalomoun; také ani vyučování dle analytico-synthetické methody není nic nového, nýbrž jest to napodobnění toho, jak se lidstvo psaní a čtení dopídilo. Zajisté se dřivo psalo, nežli četlo, a nežli se psalo, muselo se slovo rozložiti ve hlasys, z nichž se skládalo, pro stejné hlasys našla se pak stejná

znaménka, ta se psala, pak vyslovovala. Známý jeden pädagog pronesl výrok: Dějiny nějaké vědy jsou zároveň její methodou.“ Tento výrok má také tuto svou platnost. Jdeme-li tedy cestou, kterou se věda některá vyvinula, našli jsme dobrou methodu. Sledujme tedy tuto cestu. Lidé dříve mluvili, nežli psali; nežli mluvili, nazírali, nabývali pojemu. Taktéž budeme činiti ve škole i my: nejprve žáci nechť věc nazírají, pak nechat o ní mluví pak píší a čtou. Pravíme výslovně věc neboť při prvním nazírání lepší jest věc obrazu; obraz se k prvnímu nazírání pro mládež málo hodí. Je-li však názor jasný, bude jasná i myšlenka, bude jasná i řeč.

Prvním tedy při vyučování ve psaní a čtení jest nazírání. Zde však se namítne otázka, co mají žáci nazírat, a v jakém pořádku, čili jest lhostejno, podati k nazírání cokoli se nám namate, anebo jest-li třeba šetřiti nějakého pořádku, pokračovati dle jistého plánu? Kdo častěji naše malíčké pozoruje, při hrách nebo při jiných zaměstnáních přesvědčil se zajisté, že jsou velmi těkavy a dlouho při jedné práci nevytrvají. To zajisté přináší také sebou do školy; jakmile mají déle setrvati při jednom předmětu, ihned pozornost jejich ochabuje, počnou zívati, anebo hledají nějaké jiné zaměstnání, jimžby si dlouhou chvíli ukrátily. Jest tedy neustále změny zapotřebí; avšak, změna tato může být toliko změna způsobu, jakým se o věci pojednává, předmět může ostatи tentýž. Nazíral-li jsem se žáky nějaký předmět, pak mohu vypravovati o něm kratičkou povídku, dám o něm učiti se básničku, pak si ji třeba i s nějakým tělocvičným pohybem s nimi zapoji. Z toho, co tuto řečeno, dá se poznati, že při celém cvičení názorném a zároveň i mluvním šetřeno musí být pořádku.

Takovýto pořádek stanoví naše čítanka sama, začínajici tím, což člověku nejbližše, totiž člověkem.

Tu zajisté nebude potřebí učiteli shledávati dražých předmětů neb obrazů, máť tu před sebou člověka v tolika rozličných exemplářích, kolik žáků mu svěřeno jest. — Nazíraní těla lidského budíž nám tedy vychodištěm, odtud půjdeme k potravě, k oděvu, k obydlí, pak na zahradu ku květinám, (lilie) pak ku hrám dětským a rezličným zaměstnáním, (buben) na zahradě k oulu, pak do lesa ku zvíratům, (jelen) budem pak vážiti a měřiti, kohout nám pomůže měřiti čas, (hodiny — nástroje) — pumpa i cep jsou též nástroje, s čápem vynesem se do vzduchu, podotkneme jaro, rak nás uvede k potoku, podotkneme léto, řebřík vede k výšce a hloubi, podá příležitost mluviti o jeseni s ovocem, — slepýš o pohybu plazivém, zajíc o pohybu rychlém, zároveň oba o zimě, — žába i ucho o zvuku příjemném i nepříjemném, fík a gazela pomohou k pojemu, že jsou také teplé krajiny na zemi, loď o vodě a řece, kůň podá příležitost mluviti o věrnosti zvířat, zároveň ku vzbuzení citu proti týrání jich, labuť o ptactvu vodním, atd. Kromě toho podá každý předmět obrazu příležitost k nazíráni částí svých, poskytne látky ku cvičení mluvy, ku cvičení oka i ruky.

Současně se cvičením tímto půjde zprávné mluvení a odpovídání v celých větách. Názornictví není v první třídě, ba v žádné třídě, účelem, nýbrž toliko prostředkem, aby žáci navykali si mluviti a zároveň i mysliti, čili raději dříve mysliti a pak teprv mluviti. Nejděje-li se mluvní cvičení v první třídě na základech názoru, naučí se dítky mluviti jen na plano; byť by jím ústa sebe čerstvěji klapala, jsou to mlýnečky naprázdno běžící. Dobré jest tedy porovnání: co neprošlo ústy, nemůže býti v žaludku ; co neprošlo smysly, nemůže býti v paměti.

Má-li tedy učitel plán, dle něhož se při vyučování řídí, jest mu zapotřebí, aby si teď shromažďoval sta-

vivo, jež by pak řádně zpracoval. K tomu nejlépe poslouží dobrá příprava. Nejlépe jest pro učitele, pak-li si nejprve rozvrhne látku učebnou na měsíce, pak na týdny a konečně na hodiny. Kdo se neštítí práce, dobrě učiní, pak-li si vypracuje pro každou hodinu celý chod s otázkami, dle nichž se držeti chce; uspoří sobě mnoho zbytečných slov a žákům svým připraví příjemnou a užitečnou hodinu. Pak-li si po skončeném vyučování věrně poznamená ve své napsané přípravě nedostatky, jakýchž ve práci své byl shledal, a bude-li takto jen jediný rok pracovati, pozná zajisté s potěšením na sobě samém i na svěřencích svých, čeho se vytrvalou pilností docíliti může.

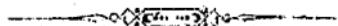
Nezřídký úkaz jest, že učitel přijda do školy, neví, co má dnes začíti, který článek z čítanky má předevzítí, a konečně mezi hodinou teprv odebíhá do kabinetu, aby svým žákům představiti mohl předmět, na nějž byl náhodou mezi vyučováním přišel. Jak malý užitek mají žáci z takovéto hodiny a jak škodný vliv má takovéto přebíhaní na kázeň školní, není třeba dokládati. A což překvapí-li mezi tím nějaká návštěva? Tu bývá nesnáze! — Kdyby však nižádného dozoru nebylo, jest dozor Vševedoucího, kterýž dí: „Kdožby pohoršil jednoho z maličkých — — !“

Pak-li se mladý učitel v prvních létech svého úřadování svědomitě připravuje, dostačí mu později nácrtek malý; bez přípravy však ani staršímu do školní světnice vstoupiti neradíme.

Pak-li takto při názorném vyučování se pokračuje, dosáhne se zajisté výsledku žádoucího; žáci budou vždy napřed mysliti a pak teprv mluviti. Jest však tu ještě jeden požadavek, totiž, aby řeč již učitel i žáci mluví, byla zprávná. Na mnohých místech po vlastech našich odchyluje se mluva v jednotlivých slovech od řeči spi-

sovné. Byťby odchýlky tyto nebyly tak značné jak jich nalezáme v řeči německé, jsou přece, a učitel musí po každé vlídně opraviti, kdykoliv žák proti spisovné řeči pochybí. Aby ale učitel sám zprávnou řečí mluvil, k tomu zapotřebí, jak svrchu praveno, řádné přípravy. Jednoho však ještě připomenouti třeba. Učitel nesmí stále mluviti sám; také žáci mluviti mají, a mají-li se tomu dobře naučiti, třeba jim, aby mnoho mluvili. Je-li největším uměním, jak jistý mudřec tvrdil, v pravý čas mluviti a v pravý čas mlčeti, tedy jest zajisté umění toto ve škole na svém místě; mluví-li učitel stále jen sám, tuť se dostaví, jak zkušenost učí, bolení hlavy, buď u žáka, nebo u učitele, anebo se roznemůžou oba! —

Jisto však jest, že kde učitel příliš mnoho mluví, mluví žáci — málo. Postavíme tuto dvě zásady vedle sebe, dle nichž nám bude souditi, co lépe, zdaž se žáků na vše tázati, aneb to, co žák neví, jednoduše mu sděliti. Pythagoras řískával, že tak přirozené jest člověku všecko uměti, že prý, kdyby kdo sedmiletého pacholete se vytávat a jeho se rozumně podle pochopitelnosti jeho, vytazovati uměl, na všecky otázky celé filosofie odpovídati by dovedlo. Pestalozzi naproti tomu pravil, že učitelové neustálým katechysováním svým chtejí, aby jim žák přinesl vejce z hnizda, kde žádných není. — Ovšem není každý učitel Pythagorem, který by snad mohl dokázati také to, co nebylo lze Pestalozzimu; proto bude lépe, když malým žákům to, nač bychom se jich marně doptávali, hezky zřetelně povíme, aby to pak po nás opakujíce si osvojili. K závěrce však dokládáme: veškeré vyučování nechť jest podřízeno mluvě a veškeré mluvení měj za základ názor.

II.

Předeslavše toto, přistupme k skutečnému zaměstnání dítěk v počátku vyučování školního, jak to zkušení učitelové radí a jak povaha dítěk toho vyžaduje.

První dny po příchodu do školy třeba jest žáky považovati co nové občany státu, do kterého dle přání rodičů a dle předepsaných zákonů vstupují. Naši malíčtí podobají se tu vystěhovalcům do Ameriky: tak jako tito musí se oni v praviti v nové zákony a navykati životu ve státu novém. Učitel jest hlavou tohoto státu, jest však obmezen zákonem božským i zákony světskými; není tedy a nesmí být despotem naproti svým bezbraným občanům, kteří také mají práva, jichž učiteli svědomitě šetřiti dlužno.

Jistý vojevůdce, jenž mnohých vítězství byl dobyl, přijda jedenkráte do školy, chtěl osloviti malíčké žáky; avšak hrdina, jenž byl krátkými a jadrnými slovy vojiny své k bitvě podněcovával, ostal před malíčkými žáky státi, nemaje slov. Odstoupil stranou, aby si slze utřel a žádal učitele, aby zaň k malíčkým promluvil.

Není tedy tak snadno k dítkám mluviti. Pædagog jeden pronesl tento znamenitý výrok: „Kristus, chtěje lidské pokolení vykoupiti, stal se člověkem, my, chtíce dítky vychovávati, musíme se státi dítkami.“ Skloňme se tedy ve kruh malíčkých a počneme s nimi

první zábavu.

Dnes, milé ditky, spatřujete mezi sebou více nových spolužáků; přišli k nám dnes poprvé. Někteří z těchto jsou vaši mladší bratři a sestry, a ty máte zajisté vždycky rády. Ale i ty ostatní mějte vždy rády a

budete k nim přívětivy, aby se jim mezi vámi líbilo, a aby zítra opět do školy přišly.

Vy pak, co jste dnes poprvé do školy přišly, těšily jste se zajisté na ten den, až budete moci do školy jít. Nuže, již jste se dočekaly; ode dneška budete každodenně do školy přicházeti, ode dneška jste žáci! Ani vás všech dosud neznám, ale že se tak přívětivě na mne díváte, vím, že vás budu mít rád. Dosud bývali jste doma u rodičů a poslouchali jste, co vám kdy otec a matka nařídili. Ve škole nyní budete poslouchati mne. Chcete-li mne rádi poslouchati? — Vy ještě nevíte, co se zde ve škole dělá, jak se zde chovati máte; poradím vám: patřte na starší své spolužáky a co oni činí, činěte také.

Vy pak starší, chraňte se něco činiti, co by tito po vás činiti nesměli; tím by jste své nové spolužáky kazili, a z toho by ste měli veliký hřích. Počneme tedy s Panem Bohem! — Nyní se vykoná společná modlitba. Po té mohou se větší žáci tiše zaměstnávati — ve škole jednotřídné — s maličkými se může vyučování započítí. —

Nejprve bych rád věděl, jak se který z vás jmenuje. Jak se jmenuješ ty? Václav, Jan, František.

Jak se jmenuje každá z děvčátek? Jak tato? Anna. Jak ty? Marie atd.

Slyšte nyní, jak vaši starší spolužáci odpovídati budou.

Jak se jmenuješ ty? Já se jmenuji Antonín.

Otáži se také děvčátek. Jak se jmenuješ ty? „Já se jmenuji Anežka.“

Slyšeli jste, jak i vy malí odpovídati máte? Pověz mi tedy nyní, jak se jmenuješ?

Ještě zbývají dvě žákyně; budu hádati, jak se jmenejí. Která z vás se jmenuje Pavel? Která z děvčátek ve škole se jmenuje Petr? Žádná z děvčat v celé

škole nejmenuje se ani Pavel ani Petr; to nejsou jména ženská, to jsou jména mužská. Nyní dovedu lépe hádati; nejmenuješ-li se Teresie? „Ano, jmenuji se Teresie.“ Jmenuješ-li se toto děvčátko Josef? „Nikoli, já se jmenuji Josefa.“ Jest jméno Josef jméno ženské nebo mužské?

Pozna-li jsme tedy, že jsou jména mužská a jména ženská. Jmenujte jmena chlapců, která znáte! Nyní jména děvčat!

Jména tato byla vám dána v kostele, když jste ještě neuměli ani choditi ani mluviti, byly jste do kostela nešeni a pokřestěni. Tato jména jsou vaše jména křestná.

Jaké jest tedy tvé křestné jméno? — Jaké tvé? —

Který z chlapců se jmenujete Jan, nechť pozvedne ruku. Hlásí so vás více. Jak ty se tedy jmenuješ? — Jan. Jak ty se jmenuješ? „Také Jan.“ Musíš říci: „Já se jmenuji také Jan.“

Oba jste tedy Janové; jak vás od sebe rozeznám? Nemáte-liž ještě nějaké jiné jméno? — (Některý z čípernějších hochů jistě bude věděti).

„Ja se jmenuji Jan Svoboda.“

A jak ty se jmenuješ?

„Já se jmenuji Jan Novák.“

Při jménu křestném má tedy každý chlapec ještě jiné jméno, a protože je má při jménu, říkáme mu příjmeno. Které jest tedy tvé příjmeno? Které jest tvé jméno? Který žák jest zde Václav? Zde jest více Václavů. Jaké máš ty, Václave, příjmení? Jaké ty?

Mají-li také děvčátka příjmení? Jaké příjmení máš ty Lidmilko? „Já mám příjmení Hronová“.*) Jaké pří-

*) O psaní jmen ženských praví Dastich ve své „Kallilogii“: V poslední době zaváděné psaní ženských jmen: Marie Dlaskova a Marie Dlasková, prvé prý pro svobodné, druhé pro vdané ženské; to není nicméně odůvodněno. Marie Dlaskova jest Marie, která Dlaskovi náleží, kiležto jméno jest vždy pouze Marie Dlasková.

jmení máš ty Anežko? „Já mám příjmení Horák.“ Jak se jmenuješ ty jmenem a příjmením? „Jmenuji se Cyrilla Hansová.“ —

Po tomto cvičení může učitel žáka po žáku volati, by v lavici povstal a hlasitě odpověděl: „Já se jmenuji N. N.“ — Aby docílil hned v první hodině zřetelného odpovídání, nechť pochválí každého, kdo hlasitě odpovídá. K ostýchavým žákům může se později obrátiť ještě jednou s otázkou. —

Nyní každý rovně sedněte! Takto musíte vždy seděti, kdykoliv řeknu: „sedněte!“

Nyní všickni jako vojáci povstanete! — Žáci povstanou, avšak ne všickni zároveň. To nebylo dobré; hodní žáci vstanou všickni najednou. Povím vám, jak to učiníte. Nejprve řeknu: „Pozor! a tu všickni budou očekávati, co řeknu dále. Na slovo: „Vstát!“ všickni povstanou. Nuž: „Pozor! — Vstát! — Sednout!“ Toto cvičení třeba první dny častěji opakovati, tak aby ostalo takovéto vezení po celý rok v platnosti.

Nyní se přesvědčím, zdali každý žák své jméno a příjmení dobré zná. Koho budu jmenovati, ten povstane a řekne dobré nahlas: „Jsem zde!“ —

Po tomto cvičení, mohou se malí žáci pustiti ven, — ve škole smíšené — anebo se po nějaké rozmluvě po modlitbě domů odeberou, když se jim bylo dříve řeklo, jak se po cestě chovati mají.

Zábava druhá.

Jste-li, milé dítky, všecky pohromadě, neschází-li nikdo?

Tak mne to těší, když nikdo neschází. — Přinesly jste sebou také své tabulky a kamínky na psaní? Jsou-li kamínky hezky dlouhé, byste je mohli v ruce držeti?

Máte-li také houbu na utírání tadulky? Nuže tedy se rovně posadte a hleďte na mne.

Zda-li si ještě každý pamatuje, jak se jmenuje jmenem křestným a příjmením? Nechť tedy stoupne, kdo bude jmenován! Václav Novák! — Anežka Horká! Zda-li také umíte všickni poslouchati? Pozor! Vstaňte! Sedněte! — Nyní vezmete své tabulky! — Tu obyčejně povstane veliký hřmot, což se trpěti nesmí a dá se snadno dobrov kázni odstraniti. — Když jste své tabulky vyndali, bylo mnoho hluku; hodné dítky konají ve škole všecko v tichosti. Povím vám, jak se chovati máte, když budete z lavice tabulky vyndavati.

Učitel může sednouti do lavice a ukáže dítkám, jak na slovo: jedna, tabulku oběma rukama uchopí, dvě, tabulku nad lavici pozdvihnou, tři tiše na lavici položí, což se několikráté opakuje, a pokaždé, když se tabulky vyndají tohoto velení používá: Pozor! tabulky ven; jedna, — dvě, — tři! —

Nyní položte ruce vedle tabulky a hleďte všickni na inne. — Učitel vezme tabulku do ruky a pronese zvolna větu: „To jest tabulka.“ Nyní to řekneme všickni najednou.

Žáci budou rozličně křičeti, někteří čerstvěji, jiní zdrouha, čemuž se musí hněd prvním dnem učiniti přítrž.

Takové křičení mi není milé, a vám zajisté také se nelšíbí. Povím vám, jak budoucně vždy říkati budete. Učitel pozvedne ruku a při každém slově jí spustí, říkaje několikráté po sobě: „To jest tabulka.“

Při každém pohnutí ruky dolů, vyslovte jedno slovo. Nuže! — Tak několikráté.

Cvičení toto jest důležité a kdykoliv žáci této třídy společně odpovídají, vždy nechť se to děje tímto způsobem; jinák se zvrhne toto potřebné cvičení v divoký křik. — Učitel pokračuje dále na školní tabuli ukazuje:

Tuto věc zajisté znáte?

Na takovouto otázku dostane se učiteli celá směsice odpovědí; jedni budou křičeti: „Známe!“ Druzí: „Tabule!“ — jiní opět: „Ano!“ Pak-li se takto učitel táže, a žáci takové dávají odpovědi, pak to bledě vyhlížeti bude se školní kázní. Jak by se otázky klásti měli, o tom se každý dostatečně cvičil; protož dále. Lépe bude, pak-li si učitel smělejšího chlapce vyvolá a otáže se ho, na tabuli ukazuje: Jak se tato věc jmenuje? „To jest tabule!“

Nyní žáci dle taktu společně odpovídají. — Odpovídá-li žák netázaný, jest třeba hněd první dni poučiti ho, že jen ten smí odpovídati, kdo jest tázán. Pak-li si učitel důsledným ostane, a nebude trpěti dotíratavého hlásení se k odpovědi, získá tím školní kázeň velmi mnoho. — Starším učitelům tohoto připomenutí nebude třeba, mladším však nemůžeme je dosti odporoučeti.

Nyní ukažte mi ještě ruku, ve které držíváte lížecí!

Jak jmenujeme tuto ruku? Opět společně: „Tato ruka se jmenuje pravá.“

Jak jmenujeme druhou rukou? — Která ruka jest levá? — Řekněte všickni: „Tato ruka jest levá!“

Pozdvihнete pravou ruku! Nyní levou!

Pozdvihнete obě ruce!

Levou ruku spusťte! Do pravé ruky vezmete nyní kamínek, všickni najednou!

Nyní na tabulku nakreslete, co každý z Vás umí. Učitel prohlédne pak práce tyto, ovšem musí pochváliti tuto první snahu, zároveň spatří zde onde buď větší předpravu z domova, neb zvláštní vlohy, což mu budiž pro příští dny měřítkem. Po skončeném cvičení tohoto nezpív učitel, aby žáci na tabulky plili, nýbrž aby houbou a hadříčkem tabulky očistili.

Zábava třetí.

(Rozkládání slov ve hlásky).

Jste-li dnes opět všecky pohromadě, milé dítky? Zde schází Josef Kočí! Jest snad nemocen? — Nepřál bych mu, aby stonal; kdyby z vás ale někdo byl nemocen, požádejte otce nebo matku, by my vzkázali, že nemůžete do školy přijít. Školu zanedbávat nesmíte nikdy.

Nyní pověz mi, Jene Svobodo, co u vás doma máte? Máte-li také nějaká zvířátka! Jmenuj mi Anežko některá zvířátka, která doma máte?

Kdo z vás zná zvířátko, co myši chytá, nechť vyzdvihne ruku! — Jak se jmenuje to zvířátko?

Pověz, co dělá kočka? Řekněte všickni: kočka chytá myši! Jak voláme na kočku? — Jakou kočičku máte vy? (černou). Jakou vy? (žádnou.) Jakou vy? (bílou). — Kočička chytá myši také v noci, kdy je tmá; zdali my také v noci vidíme? Kdo má tedy lepsí oči; kočička, nebo my?

Povím vám něco o kočičce, hledte, abyste si to dobře pamatovali:

Naše bílá kočička,
ta má dobrá očička,
ona večer po tmě sedá,
všude slídí, všude hledá,
jak se někde myška kmitne,
hop a šup, a hned jí chytne.
Chytej, chytej, kočičko,
však máš dobré očičko! —

Učeni z paměti. Vyslovte ještě hlásek, kterým na kočičku voláme! Kočička však vždy myšky nechytá, ona ráda také něco jiného; ona si vybírá, co jí nejlépe chutná, jest mlsná. Jaká jest tedy kočička? (dle taktu). Jednou se přikradla kočka k ptačímu hnízdu, kde byli mladí vrabci. Vrabčíci jak uviděli dvě veliké oči, počali křičeti: či, či, či! Kočka chtěla vrabčíky chytit,

ale tu přiletěl veliký pták, zobákem kočku klobnul, až spadla. Pověz, jak mladí vrabci křičeli! Jaké hlásky slyšíme, řekneme-li, či?

Zde třeba, by učitel hlásek č, i hlásek i dobře označil a několikráté hezky volně vyslovil, neboť první pokus bývá žákům nejtěžší; proto jest zde vzata toliko slabika, aby žáci snadněji hlásky rozeznati dovedli.

Po tomto cvičení opakujme básničku. Opakujme, která jest ruka pravá, která levá, stačí-li čas, nechaf jmenují žáci ještě nějaký předmět ve škole a cvičí se mluviti dle taktu společně, pak jednotlivě. —

Zábava čtvrtá.

(Žák, učitel, člověk. Rozkládání slov.)

Pověz mi, kde jste nyní? Řekněte všickni: „My jsme ve škole! Chlapci, kteří do školy chodí, jsou žáci, děvčata jsou žákyně. Řekněte děvčátka chlapcům, co oni jsou! Nyní chlapci děvčatům! Jak řeknou chlapci sami o sobě? Nejprv jeden, pak všickni žáci.“ Jak řeknou děvčátka? Proč chodíte do školy? A kdo vás zde učí? (Vy nás učíte!) Proto že vás učím, jsem váš učitel.

Nyní jest příležitost, by se žákům vštípilo, jak mají učitele pozdraviti při vstoupení do školy, jak mají o něco žádati a jak mají učitele a jiné lidi na ulici pozdravovati.

Na ulici potkáváte lidi. Jsou-li také zde lidé? Společně: My jsme lidé. Jsi-li ty, Jene, také lidé? Všickni dohromady jsme lidé, každý z nás jest člověk. Co jsi ty Václave N? (Já jsem člověk.) Vícekráte. Kam se člověk na sebe podívá, kde se dotkne, to jest jeho tělo. Člověk má tělo. Společně. Každý zvláště: Já mám tělo; — **Máme tělo.**

Většina dítěk zná; kde je hlava, ruce, nohy; méně znám jim bývá trup. Přivedou se na to a mluví jedno-

tlivě a pak společně: Máme hlavu, trup a okončiny.
V hlavě máme něco, čím vidíme; co jest to? Jaké hlásky
slyšíme ve slově oči? Vícekráte. —

Nyní se nazírá a rozkládá: uši, nos, taktéž: oko,
ucho. Slova tato se k rozkládání dobře hodí; mají
vždy z počátku samohlásku na konci též a u prostřed
souhlásku, již dobře označiti lze.

Nyní opakujme, co jsme se učili o kočičce, jmenujme
některé věci ve škole. Pak kreslí žáci ještě libovolně
na tabulce atd.

Zábava pátá.

(Kreslení — čára vodorovná.)

Začáteční rozmluva jako v zábavách předešlých. —
Nyní vezmete své tabulky! Pozor! jedna, — dvě, — tři.
Učitel vezme hezky dlouhou nit, vyvolá jednoho žáka a
nit vodorovně natahnou. Žáci znají nit, vidí že jest na-
tažená. Učitel táže se, a žáci společně v taktu odpoví:
„To jest natažená nit.“

Nyní ukažte tímto prstem, ukazovačem, jak nit
leží! — (Několikráte). Žáci tahnou rukou ve vzduchu
vodorovně.

Kdyby nám sem nateklo tolik vody, až tak vysoko,
jak tu nit držíme, zdali by stála voda takto? (Ukáže
nití tak, aby stála jeho ruka výše než chlapcova, aby
totiž nit měla směr šikmý) Žáci pochopí, žeby stála
všude stejně. Voda tedy stojí rovně: na mísce, ve vaně,
v rybníce a všude. Protože tuto nit držíme tak rovně,
jakby voda stála, pravíme, že ji držíme v o d o r o v n ě.
Opakuj N., jak držíme tuto nit? Řekněte to všickni:
(Vy držíte nit vodorovně.)

Ukažte prstem, jakbyste kreslili čáru vodorovnou!
Nakreslím vám na tabuli takovou čáru. „To jest čára
v o d o r o v n á.“ Výpověď takovou vždy opakují dva

neb tři žáci jednotlivě, pak všickni dle taktu společně.

— Ukažte kamínkem nad tabulkou, jak budete kreslit čáru vodorovnou! Nyní ji kreslete na tabulce! Žáci kreslí přímku přes celou tabulku jedním tahem. Je-li křivá, houbou ji smažou, hadříkem tabulku osuší a kreslí opět.
— Opakování předešlého.

Zábava šestá.

(Čára kolmá.)

Těším se z toho, že jste se opět všickni do školy dostavili. Podívám se, jsou-li všichni žáci čistě umyti a učesaní, mají-li čistě umyté ruce a boty vycíděné.*)

Takováto prohlídka musí se dítí často, zvláště v počátku školního roku; byťby se snad tu onde i mnohá matinka trochu mrzela, kouečně nám bude vděčna.

Všickni jsou čistě ustrojeni, tak to mám rád. Vidím také, že se budete dnes rádi učiti. Povím vám dnes o malém Jaroslavovi. — Jaroslav rád pracovával s otcem v zahradě. Když otec dělal záhonky, držíval mu šňůru, aby byly záhonky všecky stejně rovné. Aby však Jaroslávek šňůru dlouho držeti nemusel, vzal otec dva kolky, šňůru na ně upevnil, a kolky do země zarazil. — (Toto dá se i ve škole snadno ukázati; dvě hůlky se šňůrou, nebo nití úplně postačí.) — Šňůra byla natažena vodorovně. Zda-li také kolky byly vodorovně? — Kolky stály takto, jako já stojím. Stoupněte také tak! Sedněte!

— Ukažte prstem, jak kolky stály! Odkud začínáme a kam táhneme prstem? (Začínáme od hora a táhneme dolů). Nakreslím takovou čáru na tabuli: začnu od hora a potáhnu dolů. — Opakuje ještě jednou a mezi mlu-

* Pakli se v tomto ohledu něčeho nedostává, třeba v prních dnech velmi šetrně dětem připomenouti, asi takto: „Ty jsi zajisté dnes matku nepoprosil, aby tě pěkně učesala; přiště nezapomeň! Pověz mi, jak poprosíš maminku, aby tě učesala? . . .”

vením kreslí. — „Čára, která tak stojí, jako zaražené koly, jest čára kolmá! (Opakování jednotlivě, pak společně). Ukažte kamínkem, jak budete kolmou čáru kreslit! — Kreslete kolmou čáru! — Kreslete ještě jednou kolmou čáru! kolik kolmých čár jsme nakreslili?*) Nyní kreslete více kolmých čár! Žáci kreslí a učitel dohliží.

Odložte tabulky! Jedna, — dvě, — tři —! Pověz mi, co zde stojí kolmo? Co vodorovně? Jak stojí stromy? Jak domy? atd. Cvičení a opakování. — Vstaňte! Natahněte pravou ruku vodorovně před sebe! Nyní levou! — Nyní obě! Držte obě ruce kolmo vzhůru! Nyní pravou! Teď levou!

Podobná cvičení přivodí potřebnou změnu, žáci se pohybují a zároveň se pojmem prv vštípený tak upevňuje.

Po této přestávce žáci usednou a učitel vypravuje dále. Zahrada, v níž Jaroslávek se svým otcem pracoval, byla ohražena. Čím bývají zahrady ohražené? (Zdí a plotem.) Zahrada tato byla ohražena plotem. Po stranách stály dva velké koly, mezi nimi byla jedna lát vodorovně nahoře, druhá vodorovně dole, a na ně byly přibity stejně vysoké latě kolmo. — Mezi tímto mluvěním učitel kreslí, dá opakovati, jak stály koly, jak které latě, pak žáci kreslí plot.

Když v zahradě květiny kvetly, dovolil otec Jaroslávkovi, že si tam smí se svými spolužáky hráti a některá kvítka trhati. Děti seděly v zahradě, hrály si, pak si natrhaly květin, ozdobily jimi kloboučky a takto si veselé zpívaly:

V zahradě, na sadě, rádi sedáme,
rozmilá kvítečka tam si trháme.

*) Jakby se i počítání se zábavami těmito spojiti mělo, nelze sem pro obmezenost místa vzít; že se k tomu použije každé vhodné příležitosti, netřeba připomínati.

Zdobíme kloboučky, hrajem a pějem,
neradi plačeme, raděj se smějem.

Nejprvě se naučí žáci obsah zpaměti, pak zpívají.*)

Zábava sedmá.

(Slabiky, slova)

Rozmluvy, prohlídka jako předešle.

Umíte-li ještě jmenovati hlásky, které slyšíme, pojmenujem-li o či, u ši, nos? (Slovo po slově se rozkládá.)

Řeknu-li: o-či, na kolikrát to vyslovím?

Co jsme vyslavili poprvé? — Co podruhé?

Co n a j e d n o u v y s l o v í m e, t o m u ř íkáme slabika.**) Čemu říkáme slabika? Kolik slabik slyšíme, řekneme-li o-k-o? která jest slabika první? která druhá? (Mnoho cvičení na slovech: u e h o, u š i, r u k a, r u c e, h l a v a, atd.) U slova nos dá se vyvinouti pojem slova a rozeznati od slabiky.

Na kolikrát vyslovíme slovo nos? Kolik jest to slabik? Rozumíte-li již něco této slabice? Pak-li slabikou již něco vyrozumíváme, jmenujeme ji slovo. Je-li ch o slovo, nebo slabika? Proč to není slovo? Je-li k o slovo? — Co jest tedy? (Více příkladů.) — Kdo z vás umí jmenovati částky našeho těla? Z kolika slabik skládá se slovo h l a v a? Která jest první slabika? Která jest druhá? — Jaké hlásky slyšíme v druhé slabice? (v-a.) Čím jest naše hlava pokryta? „Hlava jest pokryta v l a s y.“***) — Kolik sl-

*) Nápěvy a písňě vydou co nejdříve.

**) V této třídě užívati rozsáhlých výměrů byloby nesmyslné. „Tak nalezáme v Hattalové „Sravnávací mluvnici výměr: Silaba je článek slova anebo slovo, které se bez přestávky aneb jedním douškem vyslovuje, a záleží buď jen z jedné samohlásky, buď z jedné aneb z více souhlásek se samohláskami spojených. — Ten se ovšem hodí do takového mluvnice, nikoliv ale do I. třídy.

***) Při každé takovéto odpovědi nechť nejprve odpovídá žák schopnější, po něm některý méně srdnatý, pak všichni.

bik má slovo v l a s y ? Která jest první slabika? Která druhá? Z jakých hlásek skládá se s y ?

Vrchní část hlávy slove týmě. Ukažte pravou rukou, kde máte t y m ě ? Z kolika slabik skládá se slovo t y m ě ? Která jest první slabika? Z jakých hlásek skládá se slabika první? Přední část hlavy slove **obličej**. Opakujte! Na kolikráte se vysloví slovo obličej? Kolik má slabik? Protože má tři slabiky, řekneme, že jest to slovo tříslabiké. Kolika-slabiké jest to slovo?

Proč je jmenujeme tříslabiké?

Jak se jmenuje tato část hlávy? (ukáže na čelo.) Kolika-slabiké slovo jest čelo? Jaké hlásky slyšíme v první slabice? Jaké v druhé?

Zde máme o b o č í . Ukažte každý pravou rukou, kde máte o b o č í ! Na kolikráte se dá vysloviti slovo o b o č í ? Kolika-slabiké jest to slovo? Jaké hlásky slyšíme v první slabice? (ob.) Jaké ve druhé? (o.) Jaké ve třetí? (čí.) Ukažte pravou rukou, kde máte ú s t a ? Nač máme ústa? Kolika-slabiké jest slovo ú s t a ?

Jaké hlásky slyšíme, řekneme-li ú s ? Jaké slyšíme, řekneme-li t a ? Jaké, když řekneme: ú ? Jaké, když řekne s t a ?

Zde máme rty. (Žáci opakují). Na kolikráte vyslovíme r t y ? Jak jmenujeme to, co najednou vyslovíme? Rozumíme-li něco, řekneme-li, r t y ? Jest to slovo, nebo slabika? Kolika-slabiké jest slovo r t y ? Jaké hlásky tu slyšíme?

Podobným způsobem děje se nyní rozkládání slov tak dlouho, až dovedou žáci zručně rozkládati slova na slabiky a slabiky ve hlásky. Nejvíce obtíže působí slova a slabiky takové, kde se více souhlásek sbíhá, jako: krk, trup, břicho, prsa, prst, dlaň, pěst, hrst, přehršlí at d. — což vše dříve na těle nazíráme. Žáci vše zřetelně vy-

slovují, čímž cvičí se v myšlení a mluvení, načež se pak slova rozkládají. Jsou-li slova u vyslovení těžká, pozdrží se u nich učitel déle, až se obtíže překonají.

S cvičením tímto spojuje se všeobecné zaměstnání: kreslení, zpěv, tělocvik atd.

Zábava osmá.

(Čtverec, čára šikmá.)

Učitel přinese čtyry stejně dlouhá dřívka, jež se spolu dají složiti ve čtverec. Zde mám dřevka; počítejte, kolik je jich! Které z nich jest delší? Jsou tedy všecky stejné. Tato čtyry dřívka spojím, aby se pochromadě držela; tak. (Sestaví z nich čtverec.) Kolik stran tu mám? Jaké jsou všecky tyto strany vespolek? „Stejné.“ Tyto čtyry stejné strany dohromady spojené jmenujeme čtverec. Kolik stran má čtverec? Jaké strany jsou to? Nyní budeme také kresliti čtverec.

Po tomto cvičení nechť kreslí žáci po celé tabulce ve stejné vzdálenosti čáry vodorovné, pak v téže vzdálenosti přes ně čáry kolmé, čímž nabudou samých čtverců. Ve čtvercích pak nechť kreslí šikmo u čáru, totiž úhlopříčnu, jak na přiložené tabulce obr. 1 viděti Ize. Cvičení toto, kreslení čtverců po celé tabulce a mezi nimi úhlopříčny nechť se nyní při každém kreslení opakuje, jelikož jím navykají žáci poloze písma, kterou jsme na 45° přijali.

O poloze písma panují rozličné názory. Jeden udávají, že se má písmo klóniti k linii, na niž stojí, úhlem 59° , jiní 55° .

Nechceme zde rozebírat, kterému písmu přísluší přednost, zdaž stojatému, nebo ležatému, podotýkáme toliko, že stejná poloha písma jest důležitou podmínkou zřetelnosti jeho a malým žákům může se takto nejsnadněji poloha písma na 45° naznačiti. Jest však dobré,

když žáci i bez pomoci čtverců častěji šikmě čáry po celé šířce tabulky kreslí; jsou-li pak čáry příliš šikmě neb opět příliš stojaté, tuť bystré oko učitelovo vadám odpomahá. Zároveň s cvičením tímto spojuje se kreslení rozličných předmětů z přímek vodorovných kolmých a šikmých.

Po úhlopříčné čáře nechť kreslí žáci tenkou od zdola nahoru přes dva čtverce, obr. 2, což se střídavě s úhlopříčnami déle cvičí.

Zábava devátá.

(Kamna, řezání dříví, kreslení píly.)

Učitel dá opakovati, které věci žáci vidí ve školní světnici. Když jmenují kamna, táže se, z čeho jsou? nač jsou zde? — Kdy se topívá v kamnech, v zimě, nebo v létě? Čím se topí? Mohou-li se dávati celé stromy do kamen? Co se s nimi musí státi? Čím se řeže dříví? Znají-li pílu? Z čeho jest? Co má pila na té straně, kterou se řeže? Ukáže se dítkám malá pila, nazírá se, pak jí kreslí učitel jednoduchými rysy na tabuli. Žáci jmenují částě píly, kreslí pak zuby píly tak, by se cvičili v tahu, z něhož se píše i, u, jak obr. 3 ukazuje. Toto cvičení se často opakuje, aby žáci nabývali zručnosti. Tahy tyto mohou se někdy kreslitи ve čtvercích jindy v liniích, jindy opět bez linie.

Po tomto cvičení mohou se žákům na tabulkách udělati po jedné straně hřebíkem linie a sice tak, aby prostřední, do které se malá písmena psát mají, jako: i, u, o, n atd. měla šířky as jeden centimetr, výška pro dlouhá písmena, jako: l, b, j, aby obuášela 15 milimetrů nahoru, taktéž i dolů, takže celá linie obnášeti bude 4 centimetry.

K tomu cíli nechá si učitel tabulky žáků po vyučování ve škole a linie tyto sám udělá; neboť není to

požadavek ani na dítky ani na rodiče, a přece jest to věcí nutnou, aby žáci tabulky k dálšímu cvičení takto připravené měli. Druhá strana tabulky ostane čistá, na té kreslí žáci a píší číslice

Pro rozmanitost nechť kreslí žáci pílu zubami vzhůru, pak také obrácenou zubami dolů, čímž budou cvičiti se v tahu, jak jej potřebujeme k písmenám n, m, jak obr. 4 ukazuje. — Při každé z těchto zábav rozkládají se přicházející slova na slabiky a hlásky, a opakují se cvičení předešlá sloužící k osvěžení mysli a utvrzení kázně.

Ku konci cvičení vypravuje se povídka: Dvě chudé dítky chodívaly pilně do školy. Jednou přišly domů a maminka, naříkala, že nemá čím zatopiti, aby jim uvarila polévku. Děvčátko bylo smutno, mělo hlad; chlapec však odběhl k sousedovi, vypujčil pílku, a pravil své sestře: „Pojď nařežeme matince dříví. I chopily se rychle pílky, počaly řezati dříví a vesele si při tom zpívaly:

Řežme dříví na polínka,
ať má čím topit matinka.
Chutě k dřílu, tužme silu,
řízi, řízi, řízi, říz!

Píseň tuto zpívají žáci známým nápěvem a provozují při tom tělocvik, nápodobice řezání dříví dle taktu.

Zábava desátá.

(Věci pohyblivé a nepohyblivé. Kdo jest pořadný? — Soused.)

Jste zase všichni ve škole, čistě umyti i učesání.

Pověz mi N, кудy sem do školní světnice vcházíte? Jsou-li zde ještě jedny dvéře? U průchodu jsou veliké dvéře, říkáme jim v r a t a. Dvéře jsou nyní zavřené, můžeme je otevřít a opět zavřít. D v é ř e můžeme otvírat a zavírat. Dvéře jsou ve stěně. Kolik stěn zde máme? Co vidíte na stěně před sebou? Která

strana jest za vámi? Která na pravé straně? Která na levé? Jak jmenujeme stěnu nad sebou? (strop.) Pod nohami máme p ū d u, p o d l a h u. Jmenujte ještě věci, které ve škole vidíte! —

Zde mám stůl; mohu-li jím pohnouti? Čím ještě můžeme ve škole pohnouti? Můžeme-li stěnami pohnouti? Věci, kterými z místa na místo pohnouti můžeme, jsou v ē c i p o h y b l i v ē.

Jak budeme jmenovati věci, kterými pohnouti nemůžeme? Pak-li schopnost žáků to připustí, můžeme říci, že se jmenuje pohyblivé také m o v i t ē, nepohyblivé, n e m o v i t ē.

Kdo přijde mezi modlitbou do školy, kde má ostatí? (U dvéří.) Kam jde po modlitbě? (Na své místo.) Každý z-vás má tedy své místo. Kde máte ve škole knihy? Kde míváte tabulky? Vaše věci mají také své místo. Má-li skříň také své místo? — Kdybych dal skříň ke kamnům, stůl ke dvěřím, tabuli na lavici, zda-li by se vám to líbilo? Kde má tedy každá věc být? Kdo dá vždy své věci na místo, kam patří, t e n j e s t p ořádný. Povídka o čepici str. 55 se zde může upotřebiti. —

Pravili jsme, že každý má ve škole své místo. V které lavici sedíš Václave N.? — Kdo sedí vedle tebe po pravé straně? — Kdo sedí po levé straně? Kdo sedí vedle nás, to m u ř í k á m e s o u s e d. Kdo jest tvým sousedem na pravici? Kdo na levici? — Kdo jest vaším sousedem doma? —

Opakování. Tělocvik: Vstaňte! Zdihněte pravou ruku! — Položte ji na rameno pravého souseda! — (Totéž s levou rukou.) Zpěv, — rozkládání slov: s o u s e d, l e v i c e, p r a v i c e, s t ů l, s t ě n a, s t r o p, d v é ř e, k a m n a a t. d.

Zábava jedenáctá.

(Cizích věcí si nemáme přivlastňovati — zloděj — horký hák — kreslení háku.)

Pamatovali jste si, že každý z vás má své místo. Víte-li ještě, jak se jmenuje ten, kdo každou věc na patřící místo položí?

Porádný každou věc snadno nalezne, neboť ji má tam, kam ji uložil.

Jeden chlapec ale, kde jakou věc ležeti spatřil, nenechal ji tam ležeti; vzal si ji, třeba ani jeho nebyla.

— Zda-li tak dobře jednal? — Nejednal tedy dobře; co nám nepatří, to jest cizí; cizích věcí nemáme si přivlastňovati. Kdo si cizí věci přivlastňuje o tom říkáme, že krade.

O kom říkáme, že krade? Víte také, jak se říká takovému člověku, který krade?

Zloděj, ano! To jest ošklivé jméno! Vím žeby nikdo z vás nechtěl býti zlodějem.

Kdo nechce býti zlodějem, ten si nepřivlastní ani to, co někdo ztratil. Když ve škole něco naleznete, máte-li si to podržeti? Komu to máte odevzdati? (Kому to náleží.) Pak-li nevíte, komu věc náleží, tedy ji dáte mne a já to ohláším, a kdo ví, že to jeho jest, přihlásí se a obdrží svou ztracenou věc.

Tak to ale nečinil onen chlapec, o němž jsem vám vypravoval; ten vše co nalezl, podržel jako své.

Však poslyšte, co se mu jednou přihodilo. Šel okolo kovárny, kde právě kovář se svými tovaryši pracoval. Před kovárnou ležel na zemi takovýto hák; (ukáže a nakreslí žákům hák nahore, i dole zahnutý, jak vidíváme u řezníků na věšení masa. Jak na přiložené tabulce obr. 5 ukazuje.) Chlapec se nejprve kolem ohlížel, zda-li ho nikdo nevidí, pak rychle hák popadl, — ale hned vykříkl a hák na zem pustil. Vite-li

proč? Hák byl horký, kovář jej tam položil, aby vychladl. Jak uslyšel vykříknutí, vyběhl před kovárnu, tovaryši za ním a všichni se zlodějskému chlapci smáli, že se mu dobře stalo. Kovář ale mu pravil: „Podruhé si pamatuj:“

„Co není tvého nech!
Tak praví řádný Čech.“

Chlapec měl ruce popálené, nikdy již nekradl; vždy si vzpomenul na horký hák.

Kreslete nyní hák. Více háků! Obr. 5.

Rozkládání slov: hák, háky, kovář, tovaryš, chlapec, zloděj atd.

Rozmluva o kováři. Kdo jest? kde bývá? co dělá? z čeho? jak?

Píseň „Kovář“ viz „Písň pro školní mládež“ str. 12.

Zábava dvanáctá.

(Vejce, slepice, kohout.)

Která z děvčátek se jmenuje Anna? Kdy bývá tvůj svátek? (Dítě neví jináče, nežli na den sv. Anny, což postačí). Děvčátko jedno také se jmenovala Anna. Když byl její svátek, dostala od maminky vázaného strakatou slepičku. Anna si jí bedlivě hleděla, krmila ji, slepička zobala jí zrnka z ruky, byla krrotká. Slepice vyrostla a když snesla první vejce, s radostí přiběhla Anna k matce a ukazovala ji v e j c e, jež slepice snesla. Bylo takovéto! Učitel ukáže nyní žákům vejce, žáci je nazírají, pak vejce roztlouče, do jedné sklenky dá bílek, do druhé žloudek. Vejce jest ovšem dítkám velmi známé, ale každý učitel může tu nabýti přesvědčení, jak sebe nepatrnejší věc dítky poutá, pak-li se zajímavým způsobem pojednává. — Sem se dobrě hodí národní hádanka:

Mám soudeček,
na něm žádný obrouček,
a v něm dvoje víno.

Nyní nazírání slepice, živé, vycpané, neb vyobrazené. Živá slepice byla by ovšem nejlepší a snadno jí plze dostati. Rozmluva o slepici, pak vyvinutí pojemu pták, domácí pták. Kohout, kuře atd.

Toto vejce snesla slepice, proto mu říkáme slepičí vejce. Jaké vejce může ještě být?

O kterých svátcích barví se vejce? Barvené vejce jmenují se kraslice.

Nyní nakreslím vejce na tabuli. Kreslete vejce též. Anna schovávala si vejce od své slepičky a dávala si je do příhrádek. Kreslete příhrádky a do nich vejce obr. 6. Rozkládají se opět slova: vejce, slepice, kohout, kuře, pták, atd. Opakování předešlého.

Zábava třináctá.

(Skládání slov.)

Kdo z vás bude jmenovati některého domácího ptáka? Znáte-li také některé jiné ptáky? Kdo zná vrabce?*) Vrabec také rád bydlí u domu, nikoliv ale tak, jako slepice a husy; on lítá, kam chce, hledá si potravu sám; v létě v zahradách a na polích, v zimě vleze do stodoly. Není však krotký, nedá se chytiti. Vrabec není domácí pták.

V jedné vesnici chytaly chlapci vrabce. Nadělali ze žíní ok, — takovýchto. (Učitel ukáže žákům oko žíněné.) — přivázali každé ke kolíku, nasypali okolo zrní; vrabci přiletěli, zamotali se do ok, a chytli se. Vrabci si to ale pamatovali; odlétěli z této vesnice, a v létě nesbírali se stromů housenky; housenky se rozmnožily a všecko stromoví ožraly. V celé vesnici nebylo žádného ovoce, ba ani listí na stromech. Chlapcům bylo pak zakázáno, chytati ptáky.

*) Může se opět ukázati vrabec buď živý, nebo vyepaný.

Nyní budeme kresliti oka, jakáž chlapci na vrabce ličili. Učitel kreslí nejprv jedno dle obr. 7, pak více.

Skládání slov. Jaké slovo dá se složiti z hlásek: o, k, a, ?*) Jaké z hlásek o, k, o? Taktéž o, č, i, u, š, i. Jak se vysloví: č, e? č, a? č, i? r, a? — Takto se skládají rozličné souhlásky se všemi samohláskami.

Cvičení toto jest právě tak důležité, jako rozkládání slov na slabiky a na hlásky, a jde nyní střídavě s rozkládáním slov stále.

Pro bavení a bystření mysli poslouží dobře, když již žáci hbitě hlásky ve slova skládají, pak-li při skládání beřeme slova taková, která se jen jednou hláskou od sebe liší, jako: káva, kráva, tráva, a stavíme otázky: Jaký hlásek musíme přidati do slova k á v a, abychom udělali z něj k rá v a? Po které hlásce musí přijít? Který hlásek musíme změnit, chceme-li udělat ze slova k rá v a, t rá v a? Taktéž: les, ples, tak, pták, rak, mrak, drak, rok, krok, brok, cep, lep, a t. d. Cvičením tímto usnadní se čtení a psaní slov, a není zapotřebí navraceti se zpět k jednotlivým hláskám, když byli již žáci čísti a psátí počali.

I hádanky mohou býtí upotřebené, ovšem velmi lehké n. p. Vyletí myslivci z ručnice; přidáš-li mi v jsem černý pták. (rána, vrána). Třemi hláskami pojmenujeme zvířátko malé s růžkama a klepetama; přidáme-li z předu d, bude nám to v povětří létat (rak, drak).

Zábava čtrnáctá.

(Předprava k psaní. Kreslení ucha.)

Všichni jste ve škole hezky tiši, vidím že budete rádi zase dnes poslouchati, co vám vypravovati budu.

Slyšíte-li mne všickni, když vám vypravuji? — Víš-li, Antoníne, čím můžeme slyšeti? — Pověz mi Marie N.

*) Zde učitel každý hlásek zvláště zřetelně označí, ovšem několikráté, až budou žáci v stavu slovo o k a z hlásků těchto složiti.

co vše ušima slyšíš? — Co ty N. slyšíváš? — Co rádi posloucháte? — Co ty rád posloucháš? — Co neradi slyšíme? (Skřípání, vrzání, hřmot, křik atd.) Slyšte-li rádi hlas matky? Zda-li slyšíte rádi, když vám rodičové něco poroučejí?

Kdo rád a hned vykoná, co mu rodičové velí, ten jest poslušný. Kdo jest poslušný? — Máte-li také rodiče své rádi? — Proč? — Kdo svých rodičů neposlouchá, ten je nemá rád. Děti, které svých rodičů neposlouchají, jsou nepslušny, nejsou hodny. Pán Bůh se na takové děti hněvá, a na koho se Pán Bůh hněvá, tomu se dobře nepovede. *Neposlušným dětem nepovede se dobře.* Povím vám o neposlušném Fortunatuvi,* jak se mu dařilo.

Fortunat měl dobrého otce i dobrou matku, ale nerad jich poslouchal. Když mu otec řekl, aby mu pro něco došel a brzy se vrátil, šel nerad a dlouho tam ostal. Řekla-li mu matka, by ráno dříve vstával, aby pozdě do školy nepřišel, neuposlechl; ostal se převalovati v posteli. Rodičové se nad tím rmoutili a brzy mu zemřeli. Fortunat musel nyní na službu mezi cizí lidi. Ti ho neměli již tak rádi, jako rodičové jeho, a když neposlouchal, víte co se mu stávalo? — Ano, býval trestán. Jednou poslal si jej hospodář, u kterého sloužil, pro pivo s velikým džbánem. Fortunat unéstí džbánu nemohl, upustil jej; džbán se roztloukl, pivo vyteklo a Fortunatovi ostalo takovéto ucho v ruce. (Uražené ucho od hrnce tu dosti poslouží.) Fortunat přišel s uchem domů, myslil, že se vymluví a trestu nedostane; ale hospodář ho chytil za jeho ucho a nemilosrdně mu zaň vytahal, a ještě k tomu — ho vyhnal. — Fortunat prosil, naříkal, to však neprospělo; tu teprv si vzpomímal na své dobré rodiče, bylo však již pojde. Poslouchejte

* Uvádí-li se příklady o zlých dětech, dobře jest, když volíme jméno takové, jakého mezi žáky není, z příčiny snadno pochopitelné.

tedy svých rodičů a modlete se za ně, by vám jich Bůh dlouho zachoval. Cizí lidé by vás tak rádi neměli, jako vás milují rodičové.

Nyní pohledněte na toto ucho od džbánu, zdali jest podobno našemu uchu, které máme u hlavy? (Srovnej výkres ucha v čítance str. 12.) — Nakreslím takové ucho na tabuli. Obr. 9. (Žáci kreslí u c h a, písmeno a však dosud se nepíše; když je pak žáci píší, tu podejme, že jest to ucho a vedle něho dole zahnutý hák. Dále mohou tu žáci kreslit hrnec s jedním uchem, pak s dvěma. Z čeho jsou hrnce, kdo je zhotovuje? — Opakování, rozkládání a skládání slov, tělocvik, zpěv.

Zábava patnáctá.

(Rozkládání a psaní prvního normálního slova A d a m.)

Po těchto cvičeních může se přistoupiti k prvnímu normálnímu slovu „A d a m.“ Žáci znají z přednášek náboženských stvoření prvního člověka, pročež se bez velkých výkladů může přistoupiti k tomu, jak se jmenoval první člověk. Vysvětlení obrázku v čítance nebude činiti žádnému učiteli obtíží.

Napiši vám tedy slovo A d a m. Jaký hlásek slyšíme nejprve? — Jaký naposled? *Napsaný hlásek jmenujeme písmeno.* Jak se bude jmenovati tedy první písmeno? Jak poslední? — Rekneme-li d a m, který hlásek slyšíme nejdříve? Jaký slyšíme po něm? Kolik a máme ve slově A d a m? Které ještě hlásky tu máme? Který hlásek jest m?, který d? Vezmete nyní své čítanky a čtěte první slovo! Ukažte písmeno a! Písmeno m! atd. Jsou-li obě a stejná? (První a jest velké, druhé jest malé.)

Když začínáme psáti, tu píšeme písmeno velké. — Z jakých čár skládá se velké a? (Nejprv u c h o, pak dole zahnutý hák; d jest oko na vrabce, — malé a jest v a-

jí č k o, vedle něho dole ohnutý hák; m — dva zuby od píly, pak nahoře i dole zahnutý hák. — Nyní pište slovo A d a m.

Chceme-li, aby se dvě písmena spolu vyslovila, musíme je spojiti. Jak vyslovíme ad? — Jak d a? — Jak d a m? Chci-li říci, že někomu něco d á m, neříkám d a m ale d a a a m! Tu slyšíme a hezky dlouho. Aby se vědělo, kdy máme a dlouze vysloviti, můžeme napsati více a vedle sebe: m a a a, m a a a m. Jak se to tedy bude čísti? Abychom ale nemusili tolik a psáti napsíme za všechny dohromady nad tím jedním čárku. Čárka tedy nad a bude tedy vždy znamenati, že se má a vysloviti dlouze.

Ostatní chod dle čítanky. Žáci piší a čtou nejprv jak na tabuli napsáno jest, pak čtou a opisují z čítanky.

Zábava šestnáctá.

(Psaní slova E v a.)

V předešlých zábavách jest k tomu dostatečně poukázáno, jak se slova rozkládají a skládají, zároveň poukázáno, jak si počinati při psaní slova normálního. Že se zároveň s cvičením mluvním také cvičili žáci v počítání, rozumí se samo sebou. Za těchto patnácte hlavních zábav došli zajisté tak daleko, že piší číslice: 1, 2, 3. Této poslední číslice, která zároveň na straně té, kde slova A d a m a E v a přichází, nahoře stránku značí, použijeme k u psaní písmena velkého e obrátice ji, jak obr. 10 ukazuje, tu pak máme velmi lehký chod, abychom napsali velké e, při čemž podotkneme, že jest velké e toliko prodloužení malého. Písmeno v jest nahoře i dole zahnutý hák, mající na konci stáhnuté o k o na ptáky.

Před slovem v e d e vidíme tečku, po tečce píšeme písmeno velké.

Zábava sedmnáctá.

(Psaní slova Abel.)

Vypravování o Abelovi a Kainovi, čím se který živil. Živnosti lidské.

Ku předpravě písmena l, b, poslouží provaz nebo šňůra přes sebe překládána, což se dá i také pomocí několika malých hřebíčků na tabuli upevniti, žáci pak kreslí překládané provazy, obr. 11. Rozmluvou vedou se k tomu, aby věděli, z čeho se provazy dělají, kdo je zhotovuje a k čemu jsou. Ve slovvě A b e l, které se žákům velmi snadno píše, rozehnávají, čím se liší od sebe l a b. Přicházející ve 4. řádce velké l napiší žáci lehce, pak-li dříve již byli psali číslicí 2, an dolní část velkého l jest zároveň dolní část dvojky. Velké m nenadělá taktéž žádných obtíží.

An se u každého z prvních článků několik hodin (nikoliv ale v jednom cvičení) pozdržeti musíme, postačí nám čas k vysvětlení slov a vět zde přicházejících, jako: L á m e m e l e d. M á m m e d. Zároveň můžeme směle tvrditi, že nebude žádnému učiteli obtíží tvořiti slova a věty z písmen již naučených, což vřele odporučíme.

Zábava osmnáctá.

(Psaní slova Noe.)

Psaní slova samého nebude nyní učiteli, ani žákům působiti nesnází. Děj sám jest z biblické dějepravy dostatečně znám, než aby se tuto uváděl.

Slova: o n, užíváme mluvíce o mužských, o n a, o ženských. Mluvíme-li o otci neb matce, neb o někom, jemuž úctu povinni jsme, nesluší se říkat: o n neb ona, musíme jej pojmenovati. Ostatní slova dovede každý učitel snadno vysvětliti.

Až do tohoto cvičení postačila žákům ku psaní tabulka, nyní bude čas ku přechodu na papír.

Kdo měl příležitost nahlédnouti v I. třídě jak vyhližejí první pokusy žáků na papíře pérem, přisvědčí nám, že nejsou krásné, ba že nelze při vši obezřetnosti učitelově i při sebe větší opatrnosti žáků zachovati písanky tyto čisté; přinášeji-li pak žáci tyto k r a s o p i s y (?) domů, nebývají valně chváleni, což jim zajisté chuti ku psaní nepřidává. Byloby tedy lépe, aby se nedávalo k prvnímu cvičení pérem písaneck linovaných, nybrž arch obyčejného papíru nelinovaného. Na tomto archu aby se nyní opakovala první cvičení pérem, jako jsme je naznačili v předešlých zábavách, kde je žáci provozovali na tabulkách. Zvláště pak můžeme odporoučeti cvičení vodorovných přímek jedním tahem přes celou stránku papíru, tak jakoby chtěli žáci rukávem prach s lavice otírat, čímž ruka značné lehkosti a obratnosti nabude. Po každém cvičení učitel papíry žáků ve škříni uschová, v příští hodině pak opět žákům rozdá. Jsou-li archy tyto srovnány dle lavic, třeba toliko dáti dozorci každé lavice archy do té které lavice patřící, tento pak bez hašteření sousedům svém papír podá, čímž se času naspóří a kázeň se udrží. Tato první písma podrží pak učitel ve skříni až ku konci roku, kde to žákům nemalou radost způsobí, spatří-li, jak na prvním archu psali. Jakmile se na prvních archách největší obtíže překonalny, mohou se dáti žákům písanky linované. Hlavní však podmínkou přechodu z nelinovaného papíru na písanku bud čistotnost.

Zábava devatenáctá.

Lilie.

Učitel dá žákům nazírat na rozličných s k u t e č n ý c h rostlinách co jest kořen, peň, list, květ, ovoce, a použije při tomto článku příležitosti mluviti o rostlinách

kde rostou, k čemu nám slouží, kterých rostlin požíváme, které pěstujeme pro krásný květ atd. Jelikož v podzimním čase, kdy se tento článek ve škole čte, lilie ve květu není, snadno si zaopatříme lilií z papíru zhotovenou, ta nám lépe poslouží nežli obraz, an se může nazírat i v pravé velikosti.

Psaní písmen ve slově lilie přicházejících nebude nesnadne. Dlouhé i se již snadně žákům vysvětlí; větší obtíž bude činiti ě. Řekneme-li, že místo ie označíme háčkem nad e, že jest toto e smíšené s i, docílíme to též a cvičením bedlivým ostatním se podá.

Slovo liliě nepsali jsme již velkým písmenem; lilií jest mnoho, Adam byl jen jeden, Eva, Abel, Noe též.

Osoby a věci, kterých jest mnoho, píšeme jen malým písmenem na počátku.

Zábava dvacátá.

(Buben.)

Chlapci i děvčata rádi si hrávají, když jim rodiče povolí. Jaké hry si rádi hráváte? Hrávate si také na vojáky? Jak si to hrávate, vypravuj mi N.! — Viděli jste již vojáky? Co má voják na sobě? Nač má zbraň? Kdyby na nás chtěli přijít nepřatelé, vojáci se postaví do řad, vezmou zbraně, budou střílet, šavlemi sekat, bodáky bodak, až nepřítele zaženou. Až budete velcí, budete také vojáky. Vojáci musí dobře poslouchati svého vůdce; jak jim povelí, aby nepřítele zahnati mohli; proto musíte již nyní zvykatí, abyste všecko na povelení vykonali. První žák v lavici vystoupne, a postaví se ke zdi. Pozor! teď! Nyní druhý žák. Pozor! teď!

Tak se žáci postaví jak tomu místnosti připustí, povolovic na jednu, druhá polovice na druhou stranu a na povel učitelův dají se na pochod, při čemž se

zpívá známá píseň: „Tluče bubeníček“ — nebo „Pochod malých žáků.“*) — Když jsou žáci v pochodu, překvapí je učitel bubínkem, kterýž měl uschovaný a zábubnuje jim k pochodu. Po ukončeném tělocviku vezme se k nazírání buben; slovo se rozloží a píše.

V článku tom přichází ú. Aby žáci věděli, co znamená kroužek nad u poví se jim, že se to u dlouží a že se z něj dá vyměnit o, jak v čítance samé stojí: v úl, voli, dům, domů, což se ve cvičeních dálších, kdekoliv ú přichází opakuje. —

Buben vydává přijemný zvuk, jest hudební nástroj. Které jsou ještě hudební nástroje.

Nežli se článek žáci čísti a psáti naučí, pojednává se o hudebních nástrojích.

Těmito dvaceti zábavami poukázáno jest, jak se mají žáci v prvním čase zamětnávati, aby nabyla předpravy potřebné ku čtení a psaní, aby učili se o věcech mysliti a mluviti, zároveň také, jak mají ve škole se chovati, aby z ní užitek měli.

Mohlo by ovšem pojednání toto býti obšírnější; avšak moudrému napověz.

Nyní jest se třeba toliko zmínilo o jednotlivých článcích, čeho by kde vytknouti bylo.

Článek „O u l.“

Žáci znají některé ptátky, vědí že létají. Vše, co létá, není pták. Včela není pták, včela jest hmyz. Nazírání včely. Práce včel, obydlí, med, vosk. Dokaváde žáci článek tento čtou a píší, nežli se může přejít dále, použije se příležitosti té a mluví se o hmyzu, zvláště pak se nazírá: chroust, roháč, vosa, čmel, mravenec,

*) Viz „Písničky pro školní mládež“ — od spisovatele v Brně u Nitše, nebo v zpěvníku p. Drůbkové sešit I, str. 8 a 9.

housenka, motýl cvrček, moucha. Povídka o čmelu a včele ze „Školky“ Svobodovy. Básničky a písně.

V článku samém vytkne se, že se místo ou psáva a mluví ú; oud, úd, ouřad, úřad. —

Jelen.

Rozmluva o zvířatek čtvernohých, domácích, lesních. Obraz jelena v čítance, porovnání s větším obrazem. Poukáže se na velikost živého jelena. — Písmeno j cvičí se opět kreslením pro v a z ů. Upozornění na slova lůj, loje, můj, moje.

Váhy.

Látku k rozmluvě podává článek 8. stranu 39. Co se měří na metry, co na litry, co se váží? — Kupec obchodník, kramář, trh. Při psaní slova váhy přichází nám y. Poukažme na to, že jest y obrácené h, a protož netrpí za sebou i nýbrž chce mítí vždy y takové, které jest mu podobno. Totéž bude se moci obnoviti při k, ch. Taktéž kde bylo dříve a tam pak stává y, houba, houby.

Kolo.

Pohyb. Lidé i zvířata se pohybují. Pohyb ten jest chůze, běh, let, skákání, plazení. Lidé mohou jezdit. Na čem se jezdí? Části vozu, kolo.

Písmeno k píše se z trojky, jejíž dolní část jest na zad obrácena, obr. 13.

Kohout.

Nazírání kohouta, domácí ptactvo. Předpravou ku psaní písmena t bude kreslení bičiště s bičem. Bičiště nahoře tenké, dole tlustší, bič tenký, dole odtažený, obr. 14.

Věta: „k o h o u t v y v o l á v á d e n“ podá nám látku k rozmluvě o čase.

Kde nemají kohouta, vědí-li, kdy jest den? Jak to poznáme? Jak dlouho trvá den? (od rána do večera.) Lidé vstávají za tmy, podle čeho se zpravují? (Dle hodin.) Nazírání a kreslení hodin. V kolik hodin chodíme do školy? O kolika hodinách ze školy? atd.

„Se slepicemi spát, s kohoutem vzhůru“, co to znamená?

P n m p a.

Všichni žáci jsou čistě umyti. Čím se umýváme? Odkud bežeme vodu? K čemu potřebujeme vodu? Jest každá voda k pití? — Potok, rybník, studně, pumpa. Kreslení. Model pumpy.

Při psaní jest u písmena p tatéž předprava jako byla u t, pak hák nahore i dole zahnutý. Velké p vede se z j, jak ukazuje obr. 12, pak obr. 16.

C e p.

Dostáváte od rodičů k snídaní chléb. Z čeho se dělá chléb? — Z čeho mouká? Co se dělá s obilím, abychom dostali zrna? Čím se mlátí? Na kreslíme cep.

Z nákresu cepu přejdou žáci ku psaní písmena c, jak obr. 19 ukazuje. Cep, hrábě, kosa, srp, vidle, motyka, lopata, atd. hospodářské nářadí.

C má v sobě zavinutou tečku; písmena, která mají (nad sebou) tečku, chtějí miti vedle sebe i. — Kupec, k u p c i, h u d e c, h u d c i, a t. d.

Č á p.

Čím se živí naši ptáci?

Jsou také ptáci, kteří si chytají malé rybičky a na bahnách žáby. Takový jest čáp. Obraz v čítance. —

Dobře poslouží, kde má škola vycpaného čápa, pak přejít na obraz.

Písmeno c a č nebude již dělati žákům obtíží. — Co se žáci cvičí ve psaní a čtení článku, rozmlouvá se o čápu dále.

V zimě voda zamrzne, žáby se schovají, čáp by měl hlad, letí tam, kde je i v zimě teplo; na jaře přiletá. Kdy jest zima? Kdy jaro?

R a k.

V kalužinách jsou žáby, v potoce je r a k. Raci se chytají v létě.

Písmeno r skládá se z malého očka na ptáky a z druhé části písmena o. Velké r jest jako velké p, pod ním nahore i dole zahnutý hák. A r čtverec deset metrů dlouhý a taktež široký. Naměří a nazírá se přiležitostně v e n k u.

R e b ř i k.

Nazíráni, kreslení, k čemu jest, z čeho? pak jeho části.

S l e p ý š.

P o v í d k a. Dva chlapci šli na jahody do lesa. Uviděli hada, polekali se a utíkali. Hajný je zastavil, hada chytil a nesl ho na holi domů. Byl to slepýš. Na holi se kroutil a kousal ji. Výkres značí zároveň písmeno s i š.

Rozmluva o hadech jedovatých i nejedovatých. Slepýš náleží sice k ještěrkám, to však v I. třídě nemusí mýlit, na to později dosti času.

Z a j i c e.

Zajíce dítky nazírají. Jaký dává užitek? Čím rolníku a zahradníku škodí? — Nazíráni jeho Zubů. — Jest

h l o d a v e c. Porovnání zajíce s králíkem. Písmeno z, první očko na ptáky, k němu přivěšen na tenké nitce malý háček, dole i nahore zahnutý. V článku přichází čtvero počasí ročních. Co se kdy děje?

Ž á b a.

Kde vidíváme žáby? Zvířata žijící na zemi i ve vodě jsou obojživelníci. Povídka „čápa žáb a.“ — Psaní slova žába nemá zapotřebí žádných předprav. Věty: „Železo je kov. — Ze žaludu vyroste strom“ — podají látku k rozmluvě o kovech, — nerostech, — o dubu — rostlině.

U c h o.

Již při těle lidském dosti nazíráno, může se krátce podotknouti. Zato můžem je vzít ve smyslu odtažitěm: ucho u hrnce, úško u jehly. Nazíráni a upotřebení jehly. (Šicí stroj.) Řemeslníci, kteří jehly potřebují: krejčí, knihař, sedlář atd. Velké oh ješt spojené c s h.

Při některých velkých písmenách totíž: při h, k, s, — vyskytla se tu elipsa co okrasa. Chceme-li jí psát, nechť se žáci cvičí ve kreslení řetězů, jak je mírají na vánočním stromku neb u papírového draka obr. 17.

F í k.

Rozmluva o našem ovoci, pak o cizím, dařicím se jen tam, kde zimy není. Článek 20, strana 43. Nazíráni a ochutnání, pokud možno, fíku sušeného.

Písmeno f — jest jen prodloužení písmena l.

G a z e l a.

Předešlý článek podal nám látku k rozmluvě o teplých krajinách, nyní se na tomto základě dále pokračuje. V těch krajinách, kde jest veliké horko, jest ne-

toliko jiné ovoce než u nás, nýbrž jsou tam i jiná veliká zvířata: lev, tygr, slon a pěkná gazela. Povídky o lvu dítky rády poslouchají. — Písmeno g lehce žáci již napíší malé i velké.

L o d̄.

Na zemi v nižinách, v rybníce, v studni, v potoce a v řece jest voda. Přes hluboké vody nemůžeme choditi, — jezdíme na lodích. Nazírání lodě, kreslení a psaní. Na velikých řekách ženou se lodě parou. U řeky jsou břehy, pravý a levý; bývá tam také ostrov. Písmeno d̄ žáci již snadno píší. Voláme-li na někoho, stavíme ve psaní znamení vykříkník, čili zvolavník, taktéž pak-li někomu poroučíme.

K ū ř.

Obširnější rozmluva o domácích zvířatech, pak o koni. Kůň jest zvíře velmi užitečné, chytré a věrné; jen surovi lidé koně tryzní. Píseň o koníčkovi. Básničky.

L a b u f.

Rozmluva o ptactvu vodním. Husa, kachna, labuť. Porovnání husy s kachnou, pak husy s labutí. V článku přichází o t a z n í k. Tážeme-li se něco, píšeme otazník. Jak budeme u otazníku čísti?

dy, di, — ny, ni, — ty, ti.

Stojí-li za d, n, t, téčkované i, padá tato téčka na předcházející písmeno. Jak se bude tedy čísti di, ni, ti? Jak dy, ny, ty? Rovněž tak dě, ně, tě. Zde třeba delšího cvičení.

D o d a t e k.

Takto jsme prošli veškerá cvičení a vytknuli jsme, kde co nejdůležitějšího se nám býti vidělo. Jednoduchá pokynutí tato postačí učiteli, aby si na základě tomto přípravu ku každému článku sestavil a při každém čtení tak dlouho se podržel, až je žáci hbitě čísti a zřetelně psát budou. V čítankách prvních bývá každé slovo dělené na slabiky, což ale v této čítance zúmyslně jest vynecháno a sice z příčiny té, poněvač pilným rozkládáním a skládáním slov žáci dobře se mohou naučiti, jak se slova ve slabiky dělí, a za druhé, poněvač psaním slabik by žáci navykali písmu, — ať tak díme — roztrhanému, jemužby pak opět nutno bylo odučovati. — Po přečtení článků tuto probraných mohou žáci přejít na písmo tištěné a zároveň s tímto cvičí se dále článek „Osoby;“ neboť normální slova Adam, Eva, podají látku k opakování a rozmlouvání o rodině a tu přichází: otec, a matka, syn atd.

Zároveň mají slova tato sloužiti také k tomu, aby se žáci cvičili vyslovovati slova, kde se více souhlásek shrnuje, jako: dcera, vnuk, sestřenice, kmotra atd. — Nemohou-li žáci takovéto nahromadění souhlásek vysloviti, rozloží je učitel a píše na tabuli, n. p. nuk, vnuk rýc, trýc, strýc ač jestli žáci pilně slova rozkládali a skládali, bude třeba toliko v nejtěžších případech k tomuto cvičení sáhnouti. Totéž má platnost při článku „věci,“ „zvířata.“ Zároveň se může o články tyto opírat i tiché zaměstnání a domácí úkoly žáků. Napíše-li učitel na tabuli n. p.: Členové rodiny jsou: Mohou žáci po předcházejícím důkladném poučení

snadno členy rodiny z čítanky psati. Taktéž „občané jsou:“ — Rovněž tak se může použiti článků ostatních.

Články: „Kde co bývá? Odkud a kam?“ atd. mají sloužiti kromě látky k rozmluvám hlavně k tomu, aby žáci učili se čísti předložky zároveň s jmeny podstatnými, aby ale také poučení nabyla, že se předložky do podstatných jmén nepíší. To se může vysvětliti při slově „škola.“ Místo toto jmenuje se škola; řekneme-li: Žáci jsou v e škole, nesmíme ve do slova škole psati, neboť neříkáme: v e škola, nybrž škola. Taktéž počináme si při slovích jiných.

Články: „Jaké jsou věci? a Co činíme?“ slouží k tomu, aby žáci nabývali nových pojemu a učili se slova tato zprávně psati.

Ještě bude třeba zmíniti se, že zároveň s přechodem z písma psaného na tištěné nutno jest, aby se učili žáci slova tištěná přepisovati. Obtíží při tom nebude, jelikož slova normální žáci psati již umějí a navyknou brzy písmo tištěné na psané převáděti, pujde-li se ze slov normálních postoupně na věty str. 34. Věty tyto nechť píše jeden žák dříve na tabuli, ostatní pak žáci za ním na papír.

A tak již s Bohem ku práci! Pilnost, vytrvalost a láska k malíčkým překonají obtíže a budou činiti divy.

ÚK VŠP HK

100000071136

Obsah.

strana	
153	Předmluva
156	První zábava
159	Zábava druhá
160	" třetí
162	" čtvrtá
164	" pátá
166	" šestá
168	" sedmá
170	" osmá
172	" devátá
174	" desátá
176	" jedenáctá
178	" dvanáctá
180	" trináctá
182	" čtrnáctá
184	" patnáctá (Psaní slova Adam)
186	" Šestnáctá " Eva.
188	" sedmnáctá " Abel
190	" osmnáctá " Noe
192	" devatenáctá " Ilie
194	" dvacátá " buben
—	Článek Oul
—	" Jelen
—	" Váhy
—	" Kolo
—	" Kohout
—	" Pumpa
—	" Cep
—	" Čap
—	" Rak
—	" Rebřík
—	" Slepýš
—	" Zajíc
—	" Zába
—	" Ueho
—	" Fik
—	" Gazela
—	" Lov
—	" Kún
—	" Labuf
—	Dodatek

Příprava k učení.

1. 1111111

2.

3. 1111111

4.

5. 1111111

6.

7. 0000000

8.

9. C C C C

10.

11. M M M M

12.

13. Z Z Z K

14.

15. M M M M P

16.

17. P P B R

18.

19. H K D

20.

21. C C C Č Č Č Č

22.

23. M M M M H H H

24.

25. M M M M H H H

26.

27. M M M M H H H

28.

29. M M M M H H H

30.

31. M M M M H H H

32.

33. M M M M H H H

34.

35. M M M M H H H

36.

37. M M M M H H H

38.

39. M M M M H H H

40.

41. M M M M H H H

42.

43. M M M M H H H

44.

45. M M M M H H H

46.

47. M M M M H H H

48.

49. M M M M H H H

50.

51. M M M M H H H

52.

53. M M M M H H H

54.

55. M M M M H H H

56.

57. M M M M H H H

58.

59. M M M M H H H

60.

61. M M M M H H H

62.

63. M M M M H H H

64.

65. M M M M H H H

66.

67. M M M M H H H

68.

69. M M M M H H H

70.

71. M M M M H H H

72.

73. M M M M H H H

74.

75. M M M M H H H

76.

77. M M M M H H H

78.

79. M M M M H H H

80.

81. M M M M H H H

82.

83. M M M M H H H

84.

85. M M M M H H H

86.

87. M M M M H H H

88.

89. M M M M H H H

90.

91. M M M M H H H

92.

93. M M M M H H H

94.

95. M M M M H H H

96.

97. M M M M H H H

98.

99. M M M M H H H

100.

101. M M M M H H H

102.

103. M M M M H H H

104.

105. M M M M H H H

106.

107. M M M M H H H

108.

109. M M M M H H H

110.

111. M M M M H H H

112.

113. M M M M H H H

114.

115. M M M M H H H

116.

117. M M M M H H H

118.

119. M M M M H H H

120.

121. M M M M H H H

122.

123. M M M M H H H

124.

125. M M M M H H H

126.

127. M M M M H H H

128.

129. M M M M H H H

130.

131. M M M M H H H

132.

133. M M M M H H H

134.

135. M M M M H H H

136.

137. M M M M H H H

138.

139. M M M M H H H

140.

141. M M M M H H H

142.

143. M M M M H H H

144.

145. M M M M H H H

146.

147. M M M M H H H

148.

149. M M M M H H H

150.

151. M M M M H H H

152.

153. M M M M H H H

154.

155. M M M M H H H

156.

157. M M M M H H H

158.

159. M M M M H H H

160.

161. M M M M H H H

162.

163. M M M M H H H

164.

165. M M M M H H H

166.

167. M M M M H H H

168.

169. M M M M H H H

170.

171. M M M M H H H

172.

173. M M M M H H H

174.

175. M M M M H H H

176.

177. M M M M H H H

178.

179. M M M M H H H

180.

181. M M M M H H H

182.

183. M M M M H H H

184.

185. M M M M H H H

186.

187. M M M M H H H

188.

189. M M M M H H H

190.

191. M M M M H H H

192.

193. M M M M H H H

194.

195. M M M M H H H

196.

197. M M M M H H H

198.

199. M M M M H H H

200.

201. M M M M H H H

202.

203. M M M M H H H

204.

205. M M M M H H H

206.

207. M M M M H H H

208.

209. M M M M H H H

210.

211. M M M M H H H

212.

213. M M M M H H H

214.

215. M M M M H H H

216.

217. M M M M H H H

218.

219. M M M M H H H

220.

221. M M M M H H H

222.

223. M M M M H H H

224.

225. M M M M H H H

226.

227. M M M M H H H

228.

229. M M M M H H H

230.

231. M M M M H H H

232.

233. M M M M H H H

234.

235. M M M M H H H

236.

237. M M M M H H H

238.

239. M M M M H H H

240.

241. M M M M H H H

242.

243. M M M M H H H

244.

245. M M M M H H H

246.

247. M M M M H H H

248.

249. M M M M H H H

250.

251. M M M M H H H

252.

253. M M M M H H H

254.

255. M M M M H H H

256.

257. M M M M H H H

258.

259. M M M M H H H

260.

261. M M M M H H H

262.

263. M M M M H H H

264.

265. M M M M H H H

266.

267. M M M M H H H

268.

269. M M M M H H H

270.

271. M M M M H H H

272.

273. M M M M H H H

274.

275. M M M M H H H

276.

277. M M M M H H H

278.

279. M M M M H H H

280.

281. M M M M H H H

282.

283. M M M M H H H

284.

285. M M M M H H H

286.

287. M M M M H H H

288.

289. M M M M H H H

290.

291. M M M M H H H

292.

293. M M M M H H H

294.

295. M M M M H H H

296.

297. M M M M H H H

298.

299. M M M M H H H

300.

301. M M M M H H H

302.